

ОКРЕМА УХВАЛА ТА ВИСНОВКИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ПРАВА ЯК ЗАСОБИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ СУДУ

Статтю присвячено аналізу положень нових редакцій процесуальних кодексів України, зокрема Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, в частині розвитку дієвості інститутів окремої ухвали суду та висновків (правових позицій) найвищого Суду при виборі та застосуванні норми права.

Відображено шлях трансформації законодавчих положень про окрему ухвалу суду у вищезазначених процесуальних кодексах України. Відображено позитивні та негативні сторони цього інституту на кожному етапі його розвитку: лаконічність у перших редакціях; надмірна деталізація сьогодні, яка ще й не надає юридичної визначеності застосованих понять; наявність дублюючих одна одну норм; суперечливість у загальному принципі використання із необґрунтованим виокремленням певної кількості суб'єктів і конкретизації їх дій, що по суті звужує можливість для реагування суду; дублюючі одна одну частини статті про окрему ухвалу; непослідовність нормативного викладу в частині то обов'язку, то можливості суду реагувати у випадках порушення законодавства тощо. Крім того, зазначено про відсутність норми про окрему ухвалу у Кодексі України про адміністративні правопорушення, що змушує застосовувати аналогію Закону.

Також сконцентровано увагу на те, що висновок Верховного Суду на рівні Закону перестав бути обов'язковим для суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. А це суттєво погіршило ситуацію із захистом громадянами своїх прав, свобод та інтересів. Як наслідок, Верховною Радою України вилучено положення про те, що невиконання згаданого судового рішення тягне за собою відповідальність, установлену законом. Проведено порівняння переваг законодавчого закріплення колишньої можливості судів нижчих інстанцій відступити від правової позиції, викладеної у висновках Верховного Суду України, з одночасним наведенням відповідних мотивів. Проілюстровано перевагу та доцільність такої практики з надією, що прогрес у розвитку вітчизняного процесуального законодавства забезпечить акумулювання кращих його здобутків.

Ключові слова: норма права, окрема ухвала, правові позиції, процесуальні кодекси, суд, юрисдикція.

The article is devoted to the analysis of provisions of new editions of the procedural codes of Ukraine, in particular the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine in the part of development of the effectiveness of institutes of a separate court order and in the part of conclusions (legal positions) of the Supreme Court in the choice and application of the norm of law.

This article represents the way of transformation of legislative provisions on separate court order in the above mentioned procedural codes of Ukraine. It reflects positive and negative aspects of this institute at every stage of its development: conciseness in the first editions; excessive detail nowadays, which still does not give legal certainty to the applied concepts; the presence of duplicate norms; contradiction in the general principle of application with the unjustified isolation of a certain number of subjects and the specification of their actions, which essentially narrows the court's ability to respond; duplicate parts of an article on a separate order; inconsistency of the normative presentation in the part of the obligation and of the court's ability to react in cases of violation of the law, etc. In addition,

it is noted that there is no norm for a separate resolution in the Code of Administrative Offenses, which compels the analogy of the Law.

Attention is also drawn to the fact that the conclusion of the Supreme Court at the level of the Law has ceased to be binding on the subjects of authority who apply in their activity a legal act containing the corresponding norm of law. And this significantly aggravated the situation with citizens' protection of their rights, freedoms and interests. As a result, the Verkhovna Rada of Ukraine excluded the provision that failure to comply with the mentioned adjudication entails the responsibility established by law. The article compares the advantages of legislative consolidation of the former possibility of lower courts to retreat from the legal position stated in the conclusions of the Supreme Court of Ukraine, while giving the relevant reasons. The advantage and feasibility of such a practice is illustrated in the hope that progress in the development of domestic procedural legislation will ensure the accumulation of its best achievements.

Key words: *norm of law, separate court order, legal positions, procedural codes, court, jurisdiction.*

Вступ. Інститут окремої ухвали не новий для українського законодавства. Його аналізу присвятила свої праці ціла низка вчених. Ми пропонуємо поглянути на нього як на один із механізмів адміністративної юрисдикції суду.

Процесуальні кодекси в редакції до 15 грудня 2017 р. концентровано висвітлювали поняття окремої ухвали суду. Стосувалося воно виявлення судом під час розгляду справи порушень закону, їх опису в процесуальній формі та направлення відповідним суб'єктам для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону, або ж звернення уваги на наявність підстав для розгляду питання щодо притягнення до відповідальності певних осіб чи необхідності реакції прокурора або органу досудового розслідування, якщо порушення містять ознаки кримінального правопорушення. Зокрема, у старих редакціях Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України норма про постановлення окремої ухвали не мала чіткого імперативного характеру; у старій редакції Господарського процесуального кодексу України – навпаки.

Кодекс України про адміністративні правопорушення в минулі десятиріччя і дотепер взагалі не містить подібної норми.

Постановка завдання. Аналіз застосування судом інституту окремої ухвали, контролю та санкцій за невиконання; погляд на трансформацію висновків (правових позицій) Верховного Суду з метою більш ефективного їх використання у практичній діяльності як засобу адміністративної юрисдикції суду.

Результати дослідження. Слід зазначити, що за останні роки судової реформи відбулися суттєві зміни процесуальних кодексів, які покликані регулювати відносини в частині захисту прав, свобод і законних інтересів громадянина і людини.

Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03 жовтня 2017 р. по-новому викладено норму про окрему ухвалу суду [1].

Причому в Господарському процесуальному кодексі України (далі – ГПК України) та Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України) вона ідентична за змістом. Розширена до 11 частин. З'явився імператив – «суд постановляє», виявивши порушення законодавства, на відміну від колишньої дискреції – «може». З приводу порушення законодавства державним чи приватним виконавцем, іншою посадовою особою органу державної виконавчої служби, адвокатом або прокурором – суд і надалі має вибір щодо реагування.

Цей «вибір», наданий суду, є достатньо суперечливим, особливо, коли йдеться про виявлення ознак кримінального правопорушення.

Загалом виокремлено аж 13 суб'єктів, чії дії (бездіяльність) повинні або можуть отримати негативну законодавчо обгрунтовану оцінку.

Водночас норми не дають необхідної конкретизації, що мається на увазі під «недоліками в діяльності юридичної особи, державних чи інших органів, інших осіб» [1]. Наявні, дублюючи по суті одна одну ч. 3, 4 і 11 відповідних статей згаданих кодексів.

Після багаторазової згадки законодавцем терміна «суд», який постановляє чи може постановити окрему ухвалу, у нормі закріплена надмірна деталізація про всі три судові інстанції, що наділені таким обов'язком/правом.

Відсутня законодавчо встановлена ознака дієвості цього механізму. Надсилання судом окремої ухвали органам, до повноважень яких входить притягнення осіб до дисциплінарної відповідальності, органу досудового розслідування чи прокурору не забезпечує результату, без закріплення вимоги про необхідність їх чіткої, зворотної реакції. Встановлення строків надання відповіді суду про вжиті заходи не забезпечує повноцінного результату.

Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України) має свої особливості. Постановляти чи ні окрему ухвалу, вирішує суд при виявленні порушень закону і направляє суб'єктам владних повноважень для відповідного реагування або ж для розгляду питання щодо притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними [2]. Щодо порушення законодавства адвокатом або прокурором, то норма викладена аналогічно до тієї, що міститься у двох вже згаданих кодексах.

Надмірна завантаженість судів в останні роки загальновідома. Це неабияк впливає на якість реалізації інституту окремої ухвали. І тут вирішальну роль відіграє, як наполегливість складу суду простежити за результатом її виконання і належно відреагувати, так і правова культура та законслухняність адресата.

У справах про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 185⁶ КУпАП «Невжиття заходів щодо окремої ухвали суду», протоколи мають право складати: уповноважені на те посадові особи органів внутрішніх справ (Національної поліції) або секретар судового засідання, секретар суду. Розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені цією статтею судді місцевих судів [3]. А це вже не визначена законодавством як обов'язкова процедура, що тягне за собою додаткове навантаження, без будь-якого стимулу.

Зрештою, відсутність закріпленої Законом адекватної відповідальності за неналежне реагування на окрему ухвалу негативно впливає на існування цього інституту.

Відповідальність, передбачена статтею 185⁶ КУпАП, визначається в розмірі штрафу від 340 до 850 грн і явно не відповідає викликом сьогодення. Вказана норма, однозначно, повинна бути переглянута законодавцем на предмет збільшення розміру покарання. Поряд із цим доцільним було б введення кримінальної відповідальності за повторне, без поважних причин невжиття заходів щодо окремої ухвали суду.

З огляду на те, що раніше ст. 185⁶ КУпАП включала в себе ще й частину другу, якою передбачалася відповідальність за залишення посадового особою без розгляду, а так само за несвоєчасну відповідь на подання органу дізнання чи слідчого про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню злочину, або протесту, припису чи подання прокурора, то адміністративні матеріали саме за цією частиною і надходили на розгляд суду.

Але показовою є мізерність практики застосування відповідальності за цією статтею, після виключення з неї згаданої другої частини на підставі Закону України «Про прокуратуру» № 1697-VII від 14 жовтня 2014 р., що набрав законної сили 15 липня 2015 р. [4]. Єдиний Державний реєстр судових рішень (далі – ЄДРСР) за відповідними параметрами 2015–2019 рр. налічує 82 документи [5].

Так, для порівняння, від 15 липня 2015 р. і станом до 26 листопада 2019 р. окремих ухвал у ЄДРСР налічується 4 372.

За такого співвідношення навряд чи всіма посадовими особами були вжиті заходи та надано відповідь суду, хоча б формально (якість виконання вносимо за дужки).

Така статистика красномовно свідчить про те, що інститут окремої ухвали суду, як одного із засобів його адміністративної юрисдикції, залишається недостатньо дієвим. Регламентация процесуальними кодексами застосування окремої ухвали за своїм призначенням не знаходить логічного продовження і завершення у вигляді належних санкцій за її невиконання.

Відтак техніка законотворення в Україні є недосконалою в частині узгодженості нормативних актів між собою та системності їх окремих норм. КУпАП потребує внесення до нього змін, які б спрощували процедуру притягнення посадових осіб до адміністративної відповідальності за невжиття заходів щодо окремої ухвали суду; а порядок контролю і застосування санкцій за невиконання окремої ухвали був передбачений як обов'язковий саме для складу суду, що її постановив.

В історичному аспекті відходять у минуле постанови Пленуму Верховного Суду України, які містили роз'яснення щодо застосування тих чи інших норм матеріального і процесуального права.

Багато з них є чинними і визнаються в юридичній літературі найвищою формою судової практики [6]. Що ж прийшло на зміну?

Із прийняттям нового КПК України у 2012 р. суд мав враховувати висновки ВСУ, викладені в його ухвалах, у випадках неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно-небезпечних діянь, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень.

Внесеними до нього змінами Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд» № 192-VIII від 12 лютого 2015 р. встановлено, що *обираючи і застосовуючи норму закону України про кримінальну відповідальність до суспільно небезпечних діянь при ухваленні вироку, суд враховує висновки Верховного Суду України, викладені в його постановках, у випадках, передбачених ч. 4 ст. 455 і ч. 2 ст. 456 цього Кодексу. Суд має право відступити від правової позиції, викладеної у висновках Верховного Суду України, з одночасним наведенням відповідних мотивів* [7].

Внесеними Законом України № 2147-VIII від 03 жовтня 2017 р. змінами встановлено, що *обираючи і застосовуючи норму закону України про кримінальну відповідальність до суспільно небезпечних діянь при ухваленні вироку, суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду* [1]. Тобто право відступити від правової позиції зникло.

Аналогічно в редакціях ЦПК України, КАС України та ГПК України із прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 2453-VI від 7 липня 2010 р. були внесені зміни про те, що *рішення Верховного Суду України, прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України. Суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішенням ВСУ* [8].

Після внесення змін Законом України № 192-VIII від 12 лютого 2015 р. *висновок Верховного Суду України щодо застосування норми права, викладений у його постанові, прийнятій за результатами розгляду справи з підстав:*

– *неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило до ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах;*

– *неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права при оскарженні судового рішення, яке перешкоджає подальшому провадженню у справі або яке прийнято з порушенням правил підсудності справ або встановленої законом компетенції судів щодо розгляду цивільних справ (за ЦПК України), встановленої законом юрисдикції адміністративних судів (за КАС України), підвідомчості (за ГПК України) був обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовували у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містив відповідну норму права. Висновок щодо застосування норм права, викладений у постанові Верховного Суду України, мав враховуватися іншими судами загальної юрисдикції при застосуванні таких норм права. Суд мав право відступити від правової позиції, викладеної у висновках Верховного Суду України, з одночасним наведенням відповідних мотивів* [7].

Введення до процесуальних кодексів подібної норми було найвагомішим тоді проривом. Громадянин при зверненні до посадової особи посилався на такий висновок ВСУ у розглянутій ним справі, а Закон гарантував дотримання інтересів заявника при застосуванні тієї чи іншої норми права.

Конституційно позбавленій права законодавчої ініціативи судовій владі, було надано функцію правотлумачення з обов'язковим застосуванням.

У площині адміністративної юрисдикції Суду це був механізм, що дозволяв змушувати суб'єктів владних повноважень (особливо тих, які зловживали своїм статусом) не допускати порушень (особливо масових) прав юридичних і фізичних осіб у подібних спірних правовідносинах. Одночасно він значно економив час, позбавляючи особу необхідності самотійно проходити усі судові інстанції. Такий механізм був реальним доступом до правосуддя без звернення кожного окремого громадянина до цього правосуддя.

Формування своєрідного судового прецеденту полегшувало судам нижчих інстанцій правозастосування й одночасно забезпечувало дотримання принципу правової визначеності для учасників справи.

Тут слід підкреслити, що із прийняттям 12 лютого 2015 р. Закону України № 192-VIII «Про забезпечення права на справедливий суд», обов'язковість висновку щодо застосування

норм права для суб'єктів владних повноважень залишилася без змін. Натомість *суд отримав право відступити від правової позиції, викладеної в таких висновках з одночасним наведенням відповідних мотивів* [7]. Таким правом користувалися, його використовували судді при викладенні окремої думки та клопотали перед судом про його використання учасники справи. Дані ЄДРСР, за відповідним пошуком за період від 28 березня 2015 р. до 15 грудня 2017 р., налічують 9 154 такі випадки [5].

Мотивації відступів від правових позицій ВСУ відображені у рішеннях відповідних судових інстанцій із подальшим аналізом правників-практиків. Підстави для таких відступів були різні: незрозумілість застосування в тих чи інших випадках, нечітка відповідність Закону, протиріччя позицій між собою. Наведемо для ілюстрації декілька прикладів:

а) одним зі знакових було винесення Верховним Судом України постанови від 11 листопада 2014 р. (справа № 21-405a14), у якій він вказав, що позов, предметом якого є рішення органу місцевого самоврядування стосовно передачі у власність та оренду земельної ділянки, не може бути задоволений, оскільки такий акт вичерпав свою дію шляхом виконання. З його прийняттям виникають правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктних прав та охоронюваних законом інтересів (зокрема рішення про передачу земельних ділянок у власність, укладення договору оренди). Такий позов не повинен розглядатися, оскільки обраний спосіб не забезпечує реального захисту порушених прав, його вирішення не впливає на законність правостановлюючих документів щодо права власності чи користування земельною ділянкою до розгляду спору про їх оскарження (не породжує юридичних наслідків). Попри доступність тлумачення вказана постанова викликала ряд цілком резонних питань щодо техніки та випадків її застосування: чи повинна вона враховуватися, коли відповідний акт не був реалізований або договір на виконання оскарженого рішення укладено після звернення до суду, чи стосується ця правова позиція виключно актів із питань передачі в оренду або у власність земельних ділянок тощо [9];

б) траплялися непоодинокі випадки, коли правові позиції, що подавалися Верховним Судом України, мали дискусійний зміст. Для прикладу, у справі № 6-40ц13 від 11 вересня 2013 р. у своїй правовій позиції найвищий судовий орган виділив одну з ознак пірамідальної схеми, сутність якої відмінна від наведеної у нормі Закону України «Про захист прав споживачів», на яку (норму) сам же і посилався. Більш конкретно: «Компенсація надається за рахунок залучення учасником інших споживачів схеми» [10]. Натомість у п. 7 ч. 3 ст. 19 Закону України «Про захист прав споживачів» зазначається про *компенсацію, яка надається за рахунок залучення інших споживачів до такої схеми* [11]. Очевидно, що в наведеній нормі Закону не конкретизовано суб'єктний склад осіб, задіяних у процесі залучення інших споживачів;

в) були випадки, коли одна правова позиція суперечила іншій. На це звертала увагу К.В. Можаровська, вказуючи на існування таких суперечностей на рівні ВСУ [12]. Водночас у разі необхідності відійти від висновку про застосування норми права, викладеної в постанові ВСУ, яку було прийнято іншим складом суду, справа передавалася на розгляд спільного засідання палат ВСУ, що забезпечувало дієвий механізм життєздатності й актуальності практики.

Але, попри всі наведені приклади, це було прогресивне явище, і такий підхід дозволяв провести апробацію, на перший погляд, бездоганної думки правників найвищої судової інстанції, а з іншого – кристалізувати єдино правильну правозастосовну позицію шляхом її практичного застосування на рівні судів нижчих інстанцій. Повною мірою було забезпечено базове право цих інстанцій на оцінку доказів за своїм внутрішнім переконанням, результати якої суд відображав у рішеннях.

Законом № 2147-VIII від 03 жовтня 2017 р. про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів із 15 грудня 2017 р. введено в дію значно оновлені редакції цих кодифікованих актів.

Тепер згідно з ч. 4 ст. 263 ЦПК України, ч. 5 ст. 242 КАС України, ч. 4 ст. 236 ГПК України *при виборі та застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановях Верховного Суду* [1].

Зрозуміло, що такий висновок перестав бути обов'язковим для суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Такою зміною дві інші гілки влади злагоджено вирішили не одну проблему: усунули загрозу своїй діяльності та змусили громадянина у спорі з ними індивідуально «пройти» усі судові інстанції задля захисту своїх прав та інтересів. Згадуючи десятки тисяч майже однакових за змістом справ вчителів і дітей війни, можна констатувати, що судова гілка втратила суттєвий адміністративний важіль на органи державного управління.

Суд також втратив можливість не враховувати висновки Верховного Суду і відступати від його правової позиції, викладеної у них із наведенням відповідної мотивації. На думку практиків, таке рішення законодавця є не до кінця правильним та обґрунтованим.

Необхідно зауважити і той аспект, що із введенням у дію обов'язковості рішень Верховного Суду України в 2010 р. відповідна норма кожного процесуального кодексу додатково містила положення про те, що невиконання подібних судових рішень тягне за собою відповідальність, установлену законом.

На правові наслідки неврахування судом висновків ВС звернув увагу В. Кравчук. Він зазначив, що тільки в КАС України передбачено, що неврахування правового висновку в зразковій справі є самостійною підставою для оскарження рішення у типовій справі [13].

Непослідовним із цього приводу є внесення змін до ст. 65 Закону України «Про державну службу», яку доповнено п. 15, за яким тепер до дисциплінарних проступків належить прийняття державним службовцем рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановках Верховного Суду, щодо якого судом винесено окрему ухвалу [14].

Безперечно, різноманітність і багатоплановість цивільних правовідносин вимагає стабільного правового регулювання, що важко досягти без єдиного розуміння змісту норм права як усіма учасниками цих відносин, так і судами, які вирішують спори та застосовують норми матеріального і процесуального права. З іншого боку, динамічний характер розвитку цивільних правовідносин, стрімке наближення до сучасних економічних відносин із часом потребує зміни розуміння змісту тих чи інших норм права.

Селекційний підбір дієвих на практиці норм гарантує належне місце суду в забезпеченні прав і свобод громадян. Головна роль тут, безсумнівно, покладається на Верховний Суд як повноважний суб'єкт законодавчо-інтерпретаційного процесу. У цьому аспекті авторитет його рішення із висновками про застосування норм права має бути безсумнівним.

І тоді, перефразувавши думку голови ЄСПЛ Л. Вільдхабера, можна буде стверджувати, що висновки, викладені в постановках Верховного Суду, будуть застосовуватися завжди в тих випадках, коли «немає непереборних, серйозних і об'єктивних причин не дотримуватися їх» [6].

Висновки. Нові редакції процесуальних кодексів України потребують спрощення конфігурації норм про окрему ухвалу суду; спрощення дублюючих по суті одна одну її частин; удосконалення змісту незрозумілих формулювань; усунення невмотивованої черговості між вибором та обов'язком суду її постановляти.

Крім того, механізм інституту окремої ухвали суду потребує внесення узгоджених між собою змін у всіх пов'язаних нормативних актах для реалізації його мети – т. зв. «замкнутого циклу»: від її постановлення судом, скерування для виконання, контролю за цим процесом у стислі терміни і аж до відсутніх санкцій за умисне зволікання чи ігнорування її вимог.

Безальтернативною є необхідність повернення інституту окремої ухвали до норм Кримінального процесуального кодексу України. Недоліків у роботі органів досудового розслідування чимало, а будь-яке реагування суду на них якщо й відбувається, то з використанням аналогії Закону.

Щодо висновків при виборі та застосуванні відповідних норм права, викладених у постановках Верховного Суду, то таким на законодавчому рівні має бути повернуто статус обов'язкових для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Водночас слід повернутися до права суду відступити від такого висновку з одночасним наведенням відповідних мотивів. Зрештою, задля уніфікації судової практики не завадило б внести зміни до Закону із введенням обов'язкового перегляду Верховним Судом подібних справ.

Крім того, із відновленням такого механізму адміністративної юрисдикції суду та задля покращення його функціонування слід синхронізувати пов'язані нормативні акти подібно до вищенаведеного принципу «замкнутого циклу».

Чинна сьогодні процедура «імплементатії» висновків Верховного Суду мала б мати своє завершення у праві судової влади на законодавчу ініціативу. Випробувані часом і практичним застосуванням висновки трансформувалися б у відповідні норми закону.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільно-процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших

законодавчих актів : Закон України від 03 жовтня 2017 р. № 2147-VIII. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2147-19> (дата звернення: 18.11.2019).

2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. № 2747-IV. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 17.11.2019).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/80731-10> (дата звернення: 21.11.2019).

4. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 19.11.2019).

5. Єдиний Державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1> (дата звернення: 19.11.2019).

6. Короед С.О. Роль Верховного Суду України в уніфікації судової практики цивільного судочинства (матеріальний і процесуальний аспекти). *Судова апеляція*. 2015. № 2 (39). С. 65–72. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Suap_2015_2_10 (дата звернення: 10.11.2019).

7. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12 лютого 2015 р. № 192-VIII. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/192-19> (дата звернення: 19.11.2019).

8. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2453-17> (дата звернення: 19.11.2019).

9. Зуєвич Л. Іманентність ефективності або як одна постанова ВС внесла сумбур у правозастосовчу практику через неоднозначне розуміння її висновків. *Закон і бізнес*. 2015. 08.08–14.08. В-32 (1226). URL: http://zib.com.ua/ua/117983-yak_postanova_verhovnogo_sudu_ukraini_vnesla_sumbur_u_pravoz.html (дата звернення: 16.11.2019).

10. ВСУ справа №6-40цс13 від 11 вересня 2013 р. URL: <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipozicijvsu/6-40cs13> (дата звернення: 09.11.2019).

11. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 21.11.2019).

12. Можаровська К.В. Новації інституту перегляду судових рішень у цивільних справах Верховним Судом України в контексті Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд». *Право і суспільство*. 2015. № 6-2. С. 74. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Pis_2015_6.2_15 (дата звернення: 03.11.2019).

13. Зозуля Н. Правові позиції Верховного Суду як основа сталості та єдності судової практики. *Українське Право*. URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/pravovi-pozitsii-verkhovnogo-sudu-yak-osnova-stalosti-ta-dnosti-sudovoi-praktiki/ (дата звернення: 20.11.2019).

14. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19/print1510261749853211> (дата звернення: 18.11.2019).